

Між духовним свідченням і пустословством: межа церковного слова у добу науки й технологій XXI століття

✠ Віктор БЕДЬ,
єпископ Мукачівський і Карпатський,
керуючий Мукачівсько-Карпатською єпархією
Православної Церкви України

м. Ужгород,
8 лютого 2026 р.

Про відповідальність церковного слова в сучасному світі

Світ XXI століття змінюється стрімко й нерівномірно. Наука, технології, штучний інтелект, цифрові системи дедалі глибше входять у повсякденне життя людини, впливаючи на працю, комунікацію, медицину, освіту і навіть спосіб мислення. У цих умовах Церква дедалі частіше опиняється перед спокусою — не лише свідчити про Євангеліє і людину, а й почати коментувати, оцінювати або навіть нормативно окреслювати напрями розвитку світу та науково-технічного прогресу.

Саме тут постає принципове і водночас небезпечне питання: де проходить межа між автентичним духовним словом Церкви та пустословством,

замаскованим під турботу про людину, її гідність і спасіння душі в контексті подальшого розвитку науки й технологій?

Чи покликана і чи повинна Церква втручатися у процеси розвитку науково-технічного прогресу, намагаючись їх регламентувати або випереджально оцінювати, — чи її відповідальність має іншу, глибшу і принципово духовно відмінну природу: природу духовного свідчення про Євангеліє, людину, її душу, свободу, гідність та відповідальність перед Богом?

Про що Церква повинна і має право говорити в контексті науково-технічного прогресу

Церква не є науковою інституцією, технологічним регулятором чи експертним центром із прогнозування майбутнього або фахової оцінки досягнень і перспектив розвитку науково-технічного прогресу. Її покликання інше — і значно глибше за будь-яку форму зовнішнього регулювання.

Церква має повне і беззаперечне право й обов'язок говорити:

- про Слово Боже як джерело істини і сенсу людського буття;
- про людину як особу, її духовну і моральну сутність, а не як функцію чи біологічний механізм;
- про гідність людського життя і необхідність його збереження;
- про свободу і відповідальність, як невід'ємні дари Божі;
- про духовний сенс життя, страждання і смерті;
- про духовний і моральний вибір, який ніхто не має права зняти з людини — ані держава, ані система, ані жодна технологія.

Водночас Церква не покликана:

- визначати напрями розвитку науки й науково-технічного прогресу;
- встановлювати дозволене і недозволене у сфері технологічного розвитку;
- випереджально регулювати майбутні наукові можливості;
- підміняти собою фахове наукове знання та відповідальне наукове співтовариство.

Церква покликана свідчити про Євангеліє, людину і її душу, а не програмувати світ.

У цьому полягає її духовна сила і покликання — і водночас відома межа між духовним служінням Церкви та сферою світського знання, науки й науково-технічного прогресу.

Духовне слово і пустословство: принципове розрізнення

Духовне слово Церкви має одну визначальну ознаку — воно звертається до внутрішньої свободи людини і до її душі. Воно не програмує, не залякує і не директивує, а відкриває простір для відповідального розрізнення, у якому людина сама постає перед вибором істини і правди та перед власною відповідальністю.

Духовне слово Церкви:

- не нав'язує страху перед майбутнім;
- не створює проблем там, де їх ще не існує;
- не підмінює совість зовнішньою інструкцією;
- не знімає з людини відповідальності, перекладаючи її на заборону або припис.

Пустословство ж починається там, де:

- складні й професійні питання підмінюються загальними, благочестиво оформленими фразами;
- богословська мова використовується як інструмент контролю або маніпуляції, а не служіння;
- Церква починає говорити про те, чого не знає, і з позиції, якої не має та до якої не має реального відношення;
- страх подається як турбота, а директива — як нібито духовна відповідальність.

Коли церковне слово перестає бути свідченням і перетворюється на директиву, воно втрачає духовний характер і зміст — навіть тоді, коли зовні залишається прикрашеним благочестивими формулами.

Про спокусу церковного директивізму у добу новітніх технологій

У наш час дедалі частіше можна спостерігати явище, яке умовно можна означити як церковний директивізм. Воно виникає тоді, коли інституційний страх перед стрімкими й глибокими змінами сучасного світу маскується під богословську турботу та пастирську відповідальність.

Футурологічні образи — «кіборги», «перемога над смертю», «втрата людяності» — нерідко використовуються як аргументи для випереджальних заборон і декларацій. Водночас значна частина цих образів належить не до реальної науки, а до сфери медійних уявлень, філософських спекуляцій та

перебільшеної футурології, які не мають безпосереднього стосунку до реальних наукових процесів.

Церква не покликана і не уповноважена прогнозувати технологічне майбутнє або випереджально визначати напрями розвитку науки.

І коли вона, в особі окремих своїх представників, починає боротися з гіпотетичними сценаріями, а не з реальними духовними викликами людини, вона ризикує:

- втратити довіру освіченої та відповідальної людини;
- знецінити власне духовне слово;
- підмінити богослов'я публіцистикою страху та тривожними деклараціями.

Церква слабшає не тоді, коли мовчить про технічні деталі й специфіку розвитку науково-технічного прогресу, зокрема й у сфері штучного інтелекту, а тоді, коли починає говорити про них замість науки.

Людина, наука і свобода: справжнє поле відповідальності

Наука сама по собі не є ані моральною, ані аморальною.

Технології не несуть сенсу — сенс несе людина.

Жоден алгоритм, жодна система, жодне наукове досягнення і жодна машина:

- не позбавляють людину свободи;
- не знімають з неї відповідальності;
- не замінюють її духовного й морального вибору.

Саме тут і повинно звучати церковне слово — не як заборона, а як нагадування про істину людського буття:

- людина є творінням Бога — Отця нашого Небесного, створеним за Його образом і подобою та наділеним свободою волі;
- людина не має права ховатися за технікою або системами, виправдовуючи ними власну безвідповідальність чи духовне й моральне падіння.

Церква не покликана і не повинна зупиняти прогрес, зокрема розвиток науки й науково-технічного поступу.

Вона покликана не дозволити людині втратити себе, занепастити свою безсмертну душу і зректися відповідальності — незалежно від рівня розвитку та досягнень науки.

Якою має бути церковна мова XXI століття у питанні розвитку науково-технічного прогресу

Наука сама по собі не є ані моральною, ані аморальною.

Технології не несуть сенсу — сенс несе людина.

Жоден алгоритм, жодна система, жодне наукове досягнення і жодна машина:

- не позбавляють людину свободи;
- не знімають з неї відповідальності;
- не замінюють її духовного й морального вибору.

Саме тут і повинно звучати церковне слово — не як заборона, а як нагадування про істину людського буття:

- людина є творінням Бога — Отця нашого Небесного, створеним за Його образом і подобою та наділеним свободою волі;
- людина не має права ховатися за технікою або системами, виправдовуючи ними власну безвідповідальність чи духовне й моральне падіння.

Церква не покликана і не повинна зупиняти прогрес, зокрема розвиток науки й науково-технічного поступу.

Вона покликана не дозволити людині втратити себе, занепастити свою безсмертну душу і зректися відповідальності — незалежно від рівня розвитку та досягнень науки.

Післяслово: на захист справжньої церковності

Там, де Церква намагається керувати світом або науково-технічним прогресом, підміняючи духовне свідчення регулятивними функціями, вона ризикує втратити людину — її свободу, гідність і внутрішню відповідальність, без яких неможливе справжнє духовне життя.

Там же, де Церква свідчить про Євангеліє і зберігає вірність людині як образу Божому, її духовній природі, свободі, гідності та особистій відповідальності

перед Богом, — вона залишається Церквою: духовною реальністю і церковною інституцією, не від світу цього, навіть у добу найскладніших наукових і технологічних викликів та глибоких цивілізаційних змін.

Бо, як зазначено у святому Євангелії:

- *«Царство Моє не від світу цього» (Ів. 18:36)*